

ԻՍՄԱԵԼ ԲԱՇԱ ՓՈԽԱՐԲԱՅ ԵԴԻՊՏՈՍԻ

Դամայէլ փաշա, որդի Խպրահիմ փաշայի, որ մեռաւ յամին 1848, ծնաւ 1816ին և յաջորդեց իր հօրեղբոր Սա. յիտ փաշային յամին 1863 յունուար 18 :

Իր նախորդն լուսամիտ անձ մ'ըլլալով, բացաւ Եգիպտոսի դռները արևմտեան քաղաքականութեան առջին, փոյթ տանելով մասնաւորապէս ծաղկեցնելու զձեռագործ արուեստս և զվաճառականութիւն, և սիրելի ըն.

ծայեց ինք զինքը ամենուն՝ մեծահոգի առատաձեռնութեամբ ու մարդասէր բնաւորութեամբ : Սակայն այժմեան փոխարքային համար կ'ըսեն թէ աւելի նմանութիւն կը ցուցնէ իր պապուն, սրամիտ ու խորագէտ Մէհմէտ Ալի ալպանեցուն, որ թէպէտ շատ հաւան ու հակամէտ չէր եւրոպական քաղաքականութեան, սակայն կը պաշտպանէր զայն իր յազուն համար :

Դամայէլ փաշա իր նրբատես քաղա.

քաղէտ հանճարովը կրնայ միցիլ եւրոպիոյ մեծանուն հնացեալ քաղաքագիտաց հետ, իսկ վաճառականական շահագիտութեան մասին կրնայ իրացնէ օրինակ ըլլալ ամենուն: Պապուն աւանդութիւններէն սորված է ամեն բանի մէջ մենավաճառ ըլլալ, և հօրենական իրրեւ առանձին ստացուածք ընդարձակ արգասարբեր կալուածներ ունենալուն, ինքը կը կանոնադրէ տեղափոխութեանց կերպը, սակարկութիւնը ու գինը, որով ոչինչ կամ քիչ բան կը մնայ հպատակացը. անոր համար հողագործաց վիճակն շատ խեղճ է յեգիպտոս: Բայց խոստովանելու է զարձեալ որ ժողովուրդն է մասամբ մ'իր թշուառութեան պատճառը. վասն զի նոր ու օգտակար փոփոխութեանց դէմ կը դնէ, և ամենեկին չուզեր խոտորիլ իր նախնեաց սովորութենէն:

Եգիպտոս այս մէկ քանի վերջին տարիներուս մէջ շատ յառաջադիմեց ի վաճառականութեան և ի ձեռագործարուեստս: Երկաթուղիք ու հեռագիրք կենդանացուցին իրենց երկանկաբեր թեյերովն ու գիծերով՝ այդ երկարժամանակեայ մեռեալ բնութիւնը ու երկիրը. նեղոս ի բազում կողմանս կամուրջներով ու շոգենաւներով ընդ մէջ կարեցաւ. գլխաւոր քաղաքներն՝ Ալեքսանդրիա ու Գահիրէ օր ըստ օրէ միշտ աւելի ծաղկեցան ու զարգացան, և Ուիւէզի ջրանցքը շատ մ'աննըշան գեղեր ու աւաններ կերպարանափոխեց ի քաղաքս և ուրիշ նորեր կանգնել տրւաւ: Ո՛վ է այս ամեն բաներն ի զլուխ տանողը. իսմայէլ փաշային ու իր պաշտօնէից անյողդողդ ու աննըկուն գործունէութիւնը:

Իսմայէլ փաշայն ուրիշ շահաւէտ ձեռնարկութեան մ'ալ ձեռք զարկաւ ու կատարեց. այն է Սամուէլ Պէյքըրի առաջնորդութեամբ ընել տուած գիւնտորական արշաւանքն ի վերին Նեղոս, որուն պատմութիւնն աւանդեցինք մեր ընթերցողաց ի Պրակիս յորում վաճառականական օգուտ մը կը գիտէր փոխարքայն:

Իսմայէլ փաշայն միջահասակ է, կարմրամորուս և կարմրահեր. իսկ աչքերը փոքր են և երկնագոյն: Շատ մարդասէր ու քաղաքավար է առ օտարս, զորս կ'ընդունի քաղցրութեամբ ու վայելչութեամբ: Միշտ հետամուտ եղած է անկախ ըլլալ ի Բ. Դրանէ. ուսկից շատ արտօնութիւններ ընդունած է, որոնք մերժուած էին իր նախորդացը: Օսմանեան պետութիւնը շնորհեց իսմայէլին ընտանեացը իրաւունք ուղիղ յաջորդութեան, խելով տիտղոսը և Բարնառքիւն պատուանունը: Բայց նա այսչափով գոհ չըլլալով, փորձեց իրաւունք ունենալ առանց գիտութեան կամ թոյլտուութեան օսմանեան պետութեան փոխառութիւններ ընել, և ըստ կամաց նաւազել և առաւելուլ ծովային ու ցամաքային զինուորութիւնը:

Իսմայէլ փաշային որդին ժառանգ իշխանն, որ հիմա քսան և մի ամեայ պիտի ըլլայ, կատարած է իր ուսման ընթացքը յեւրոպա, և կրթուած ըստ եւրոպական քաղաքակրթութեան, որ մեծ յոյս կու տայ և կրնայ արժանաւոր յաջորդ մ'ըլլալ իր հօրը: Բարեբախտ է Եգիպտոս որ ունի այսպիսի իշխաններ, որոց նպատակն է յառաջագիմութիւն ու երջանկութիւն իրենց հպատակացը:

Փ Ո Ք Ր Ա Ս Ի Ռ Յ Ս Ո Վ Ը

Դժբախտաբար գրեթէ տարի չանցնիր որ աշխարհիս այս կամ այն կողմը թշուառութիւն մը չպատահի. կամ պատերազմ պիտի ըլլայ կամ ժանտամահ, և կամ քոլեռա, որոնք իրարմէ աւելի ահաւոր են. բայց ահաւորագոյն ևս է տարւոյս ճակատագրեալ այցելուն՝ սովը, այն մարդածախ թշնամին որով կը տառապին Անգղիական Հընդկաստան և փոքր Ասիա: Գէթ երջանիկ է Հնդկաստան, եթէ կրնայ ըլլալ ա-